

DE CONSERVANDA

iucundiores facit, doloris leuamētum præstat, urinā ciet, discutiendi vim hēt, aquam quæ subit cū dissipat, porū sitim ex falsis humorib. contractam extrin-
git, animalium uenenis aduersatur, ualet ad inflationes. Aluum & alba scemina-
um profluvia rostum sistit, lac ad mamas eli-
cit, Venerē stimulat. Dyspnœas a pituita-
profectas totum purgat, cū melle sum-
ptum melius. Vetus & antiquis ex frigo-
re hepaticis affectibus prodest. Iecoris,
lienis, renum, uteri ac reliquorum ē uis-
cerū obstructions tollit. Vias. n. ab hu-
moribus crassis, frigidis, ac lentis pclusas
& obsessas aperit. Atque ob id febribus,
quoq; opitulatur antiquis. Dolores capi-
tis leuat, suffitū narib. cū rosaceo tritum
instillatumq; fractis auribus medetur.

¶ *De spodio. Cap. LI.*

SI cruor emanat, Spodium sum-
ptum cito sanat.

Spodium. Spodium sanguinis profluvia hic siste-
re traditur: quod de spodio ab Arabibus
nobis descripto potissimum intelligen-
dū uenit. Hoc, ut ex Auic. 2. Can. ca. 617:
colligitur, non est nisi radices cannarum
arundinum uel adustæ. Quare cum eo, qđ
Græci antispodio appellant, conuenire
videtur. Officinæ platearii nixæ testimo-
nio, pro spodio tam Græcorum, quàm
Ara-

Arabū, ossibus vltis utuntur, q̄ elephan-
tis esse putant, quā verisimilius sit bo-
uis, uel alterius esse animātis ossa. Quo
circa cū uerum & Græcorum Spodiū,
quod Tutia uocata species est, habeat,
ex Officinis prorsus hæc combusta, ossa
proscribantur, eiusq; in Græcorum com-
positionibus usus sit, in Arabū uero cō-
positionib. cānarum Indiæ spodio, aut si
illud haberi non possit, radicib. cannarū
nostrarū adustis vtendum erit. Græcorū
spodium solum admouetur: Arabū ue-
ro etiam sumitur & deuoratur. Hoc ip-
sum itaq; sanguinē vndecūq; et manan-
tē hic sistere traditur, & maximè quidē,
quod frigidum sit & siccū, valide q; ad-
stringat, aut certē, qđ sumptū, siue ad-
motū peculiari quadam proprietate he-
par intēperie, uel naturali, uel quoquo-
modo aduentitia calidius, moretur ac
roboret. Hoc aut viscere (qđ principium
ac fons sanguificationis est) roborato,
sanguis ab eodē melius et retinetur. Pul-
uis igitur eius cū stillatitiis liquorib. ro-
sarum & plantaginis in nares injectus
aimorrhagiam earundem curat, Idem cū
succo plantaginis contra aimoptusin &
dysenteria efficaciter sumitur. Quin &
alia q̄ plurimæ ab autoribus spodio at-
tribuunt dotes. Siquidē cor quoq; pro-
prietate quadā corroborat, & spiritus
claros ac solidos efficit, qua p̄p̄ exhila-

DE CONSERVANDA

rat etiam atq; letificat Potū, aut appo-
 sitū calidē cardiacā & cōtractā ab effu-
 sione flauē bilis ad os ventriculi synco-
 pe, calidoq; cordis tremori auxiliatur:
 adiuuante scilicet talem ipsius actionē
 facultate ad strictiora, & maximē qui-
 dem in tēperaturis calidis. In frigidis ve-
 rō cum croco temperatum eadem prę-
 stat. Febrib. confert acutissimū sedat, &
 imodico cholericō alui profluuiō atq;
 vomitui subuenit. Pustulis quoq; quę
 in ore, & lingua erūpunt, prodest. Fer-
 uorē furorēq; flauā bilis cōpescit, ven-
 triculum roborat, ardori eius atq; im-
 becillitati proficit, flauēq; ad ipsum bi-
 lis inhibet effusionē. Contra melancho-
 liā ex sollicitudine, timorem de pteri-
 tis terrorem de futuris, & quaslibet ani-
 mi perturbationes efficax est. Vtiliter
 calidis oculorū abscessibus illinitur. Plu-
 ra Rhazes lib. 3. ad Alman. c. 36. Auic.
 loco citato, & trac. 2. de virib. cordis, c.
 3. Auerrhoes lib. 5. collec. c. 56. Serap.
 c. 123. & Leonhartus Fuchsius lib. 1. c.
 17. de compositione medicā. Porro autē
 quēadmodum spodium peculiari hepa-
 tis roborandi facultate pręditū est, & ita
 & alię nōnullę medicinę alijs singula-
 rib. quisiuscūq; mēbris roborandis accōmo-
 datę sunt, veluti mātis cordi, morbus ce-
 rebro, & glycyrrhiza pulmonī, capparis
 lienī, & galāga stomacho, id qđ vulga-
 tis

is etiam hisce versiculis comprobatur:
*Gaudet hepar spodio, mace cor, cerebrum
 quoque moscho,
 Pulmo, liquiritia, splen, capp. stomachusque
 galanga.*

ANNOTATIVNCVLA.

Hepar priorem syllabam longā hēt.
 Est enim Græcum ἥπαρ, quare contra
 naturam hic brevis posita est.

¶ Sale. Cap. LII.

VAs cōdimēti pponi dēt edēti.
 Sal virus refugat, recte insipi-

dumq; saporat.

Non sapit esca probe, quæ datur
 absq; sale.

Vrunt res salæ visum, semenque
 minorant.

Et generant scabiem, pruritum,
 siue vigorem.

Tria hoc in loco peraguntur. In pri-
 mis. n. generale tradit præceptū, nemini
 hætenus, humaniori saltē atq; ciuiliori
 non obseruatum. nēpe vt vas condimen-
 ti, hoc est salinum primū in mensa ap-
 ponatur: idq; adeo vulgatum ubiq; est,
 vt hisce etiam versiculis decantetur.

*Sal primò poni debet, primòque reponi,
 Non bene mēsa tibi ponitur absq; sale.*

Due deinde salis recententur com-

O 3 moda

DE CONSERVANDA

moda. Ac primū quidem, q̄ venenis refi-
stat. Cuius duplex adsignari pōt ratio:
Vel q̄ sal vim habeat vehementer siccā
& adstringentē, atq; ob id quicquid in
corporib. humidū est, id oē depascat, re-
liquum adstrictione leniter contrahat,
eiusq; rei testis est Gal. lib. 11. de simp.
med. fac. c. 50. sic inquit: Nam sal quic-
quid in corporibus humidum inest, id
quodāmodo absumit, & quod reliquum
est substantiæ solidæ, adstrictione cōtra-
hit, ac p̄inde ē cōditura sua carnes ser-
uat, & à putredine tuetur, Vel qđ sal
non solum humores è corpore ducēdos
liquet, incidat, tenuet, purget, & exiccet,
sed poros ēt. per quos veneni vis in inte-
riora corporis irruere solet, & denset ac
constringat, adeoq; penetrationē eius
intercipiat & excludat. Secūdam verō,
q̄ cibos condiat, i. sapidiores reddat.
Nulla siquidem ciburia citra salis com-
missionem sapere, quotidiano discimus
experimento. Tertio demū loco salis,
siue per sal sorū eduliorū, quatuor enu-
merantur nocumenta. Quorū primū qui-
dē est, ut vsu p̄sertim immoderatione

Salis se vrant, hoc est, corūpant, aut heberē ser-
ne ciba tē ac debiliorem reddant visum. Cuius
riorū ni itidē duplex adsignari pōt ratio, vel qđ
mis salso oculi, vt sup̄rā c. 2. ex Aristotele ostendi-
rum no- mus, sint de natura aquæ. Res verō per-
cumenta salis humidā ipsorū substantiam exic-
cent

cent, & consumant, adeoq; hebetudinē
 ob id vsui adserāt. Vel q̄ a cibariis per-
 falsis in ventriculo existentibus, morda-
 ces ad modum atq; acres resoluātur fu-
 mi, qui ad oculos sublatis ipsos acrimo-
 nia sua rodant, ac rubefaciāt. Atq; hinc
 sanē eos, qui salem excoquūt, rubros fe-
 rē oculos habere conspiciamus. Secundū,
 q̄ Veneris appetentiam cōpescant. Nā
 cū oēs corporis exiccent & cōsumant
 humores, speram quoq; necessario ex-
 hauriunt ac minuū. Tertium, q̄ scabiē
 generent. Acrem. n. ac mordacem pro-
 creāt succum, sanguinēq; adurūt, atq;
 hinc profecto scabies incidere cōsuevit.
 Quartum, q̄ pruritum ēt excitent: mor-
 dacia. n. ac prurituosa generant excre-
 menta. Horum nocumentorum Rhazes
 ēt meminit. lib. 3. ad Almāc. 17. Sal, in-
 quit, sanguinem eorū, qui multā ex ipso
 sumunt quantitatē, adurit: visum quoq;
 debilitat, atq; sperma minuit: pruritum
 generat & scabiē. Ad hæc, serpiginem
 nōnunq̄ & impetiginem, morpheamq;
 ac lepram progignit ijs, quorū corpora
 ad patiēdū sunt parata. Quin vrinarios
 etiam meatus, vsu p̄sertim immoderato
 ac frequentiore excoriat. Modicē tñ fal-
 sa, profligato fastidio appetentiā reuo-
 cant. Fertur præterea, quod si sal cum
 aceto & succo rutę permistus. pedū plan-
 tis diligenter infricetur, nō noxam tñ

DE CONSERVANDA

ex vini crapula cōtractum curet, sed ijs etiam, qui cibos auersantur Græci *αποστομα* appellant, auiditatem restituat. Plura de Sale Dioscoristes. lib. 3. c. 58. Galen. lib. 9. c. 30. & lib. 11. c. 50. de simpl. medic. fac. Simeon Sethi in Syntag. Auic. 2. Can. c. 624. & Mesues lib. 2. sec. 2. c. 16. de medic. simp. purgantibus.

¶ De saporibus, ac eorū qualitatib. C. LIII.

HI feruore vigent tres, falsus, amarus, acutus.

Alget acetosus, sic stipans, ponticus atque.

Vinctus, & insipidus, dulcis dant temperamentum.

Hic igitur de saporibus, siue qualitatibus gustatoriis, Vbi sciendū imprimis, Saporem accipi pro omni eo, quod gustu diiudicat. Species autē eius aliter ab aliis numerari solēt. Gal. lib. 1. de simpl. medi. facul. cap. 38. non faciliē numero cōprehensibiles esse tradit, a Theophrasto lib. 6. de causis plantarū c. 1. & 4. eius octo recensentur differentiæ, exēpli gratiā, dulcis, pinguis, austerus, acerb. acris, falsus, amarus, & acidus. Quib. nonnulli quicq; nonnulli adijciendū putarūt, nepe insipidum, quē *ἄπορος* Græci vocant, q̄ exte oēm sir insignem tū caliditate. tū frigi-

Sapores octo.

frigiditatem, mediā quoad fieri queat
 constitutionē obtinens, qualem præbet
 sensum aqua plane oīs qualitatis uacua.
 Ex quib. tres calfacere hoc loco tradun-
 tur, nimirū salsus, amarus, & acris. Sed
 in his non parua est maioris minorisq;
 ratio. Siquidem Acre, ut Auic. 2. Cano.
 Tract. 1. c. 3. confirmat, est calidius, hinc
 amarum, deinde salsum, qm̄ acre maio-
 rē uim habet resoluendi, incidendi, ab-
 stergendi, q̄ amarum: Salsum uerò est
 uelut amarū, frigida, aliqua humiditate
 rerū sum, hebetatumq;. Secundo deinde
 loco tres ex saporibus statuuntur frigi-
 di. Acidus uidelicet, austerus & acerbos.
 Ex quibus acerbus tamen frigidior exi-
 stit, mox austerus, deinde acidus. Quod
 sane perspicuum euadit in oībus fructi-
 bus, qui dulcescunt. Principio. n. acerbi
 sunt uehementis infrigidationis procef-
 su deinde temporis cum per solarem ca-
 lorem aliquo modo ad concoctionem
 ducti fuerint, austeritas in eis sentit̄, qua
 sensim deposita, aciditatē acquirūt, sicut
 ὀμφάκη hinc dulcedinem tādē adsci-
 scunt, Acidum uerò quāuis acerbo mi-
 nus sit frigidum, tñ ob subtilitatē & pe-
 netrationem suam eò in Pluribus maio-
 ris est infrigidationis. Acerbum autē &
 austerū in sapore sunt, p̄pinqua, sed hoc
 mihi linguā p̄ter extrinsecam eius superfi-
 ciē contrahit illud uerò non modo exte-
 ri-
 mam

DE CONSERVANDA

nam superficiē, verumēt interiora eius contrahit atq; exasperat. Postremò verò tres dicunt tēperati .i. mediæ qualitatis, ita vt corpus neq; refrigerent excellenter, neq; calfaciant: nēpe dulcis, pinguis, & insipidus. Dulce. n. licet calidū sit. in ipso tamen non apparet excellentia caliditatis, vt lib. 3. ad Almanso. cap. 1. Rharz visum est. Porro suę cuique ac propriæ saporis adsignantur facultates.

Dulcia.

Dulcia. n. concoquuntur, emolliūt, rarefaciunt, laxant, plurimumq; corporib; exhibent alimentis. & impinguant. Cū. n. naturæ sanguinis nostri & carnis proximè congruant, lingua auidè excipit, ac voluptate ac dilatatione afficit, eis fruēs non lædit, non exulcerat ab eis, nec refugit ea, vt amara seu acria. Ac sanè q̄cquid nutrit, ex gñre dulciū esse oportet. Nā dulcia vngunt, implent, & restituunt erosas particulas. Sed interdū excellenter dulcia nocēt: q̄a cū sint valde calida & aërea, citò in igneā naturā transeunt, vt mel & saccharū, celerrimè vertunt in rubiā bilē. Quare auidius vsi saccharo sepè periculose inflāmant. Ad hęc, dulces cibi intēperantius edunt; humorisq; copiā generant, q̄ sequunt. interdū vel putrefactiones, vel obstructions & abscessus hepatis atq; lienis, & maximè q̄dem cū hęc viscera ad patiendū accommodata fuerint. Stomachum quoq; relaxant

laxant admodum & aluum cient, Pectori tamen conferunt & pulmoni, genitalique semen augent.

Amara meatus perpurgāt, abstergūt, extenuat, humorū crassitiē incidūt, & linguā mordet suntq; in natura terrestri, crassa, in qua excedunt calor & siccitas, vt in bile Nitro, Marrubeo, absynthio. Immodico vsu sanguinē citō adurūt & corrūpunt, bilemq; augent rubrā.

Acerba, Grecis *σπυρρά* appellata recentiores pontica pungēdo vocant, quo verbo medici quoque libenter vtuntur, linguam contrahunt, & introrsum pellunt, ideoq; constipandi, densandi, & adstringendi vim habēt. Suntq; in natura terrestri, crassa, frigida & sicca.

Ideo. n. acerbus sapor dicitur esse tardior, q̃ acidus, quia acidus est in natura tenuiora minus terrestri. Acerba sunt, vt fructus glandium, pyra syluestria, & in genere immatura poma, mala cydonias; ac magis immatura. Nam postquam maturuerunt, fit mixtus sapor ex acerbo & dulci, sicut nucum ex acerbo & pingui. Sunt *σπυρρά* & fructus, qui vulgo Ribes dicuntur, Germanicē, *Acbeßkeni*. Item castaneę, corna, & poma Cinobati, vulgo *Hainboten*.

Austera, Grecis *αὐσπρά* medicis etiam nitori temporis *αὐστηρά* à verbo Græco *σπρά* dicta, contrahunt, constringunt,

DE CONSERVANDA

gunt, densant, incrassant, & infrigidant. Sunt. n. in natura terrestri, crassa, frigida & sicca, sed plus habent caloris & humiditatis, q̄ habent acerbæ. Frequentiore incibis ac immoderatione vsu humores abundè extenuât, inueniuntq; , eoq; sanguinè gignunt melancholicū, & corpus reddunt gracile. Ventriculū tñ, quē ad modum Galenus idipsum in li. de cibis boni & mali succi c. 17. attestatur, corroborant. Oīa, inquit, quæ egregiè austera sunt, laxū stomachū ac ventrē firmāt, ac tum præcipuè, cum calida intemperie affecti sunt. Hac. n. de causa, atq; ē ad alui fluxiones sistendas, austeris utimur nimis. Iuuât. n. uentriculū natura siccitate, & aliquātulū adstringunt. Pingua siue oleosa, q̄ Græcis λιπαρά, & vulgo unctiosa nominant, dulcib. uicina sunt aqueæ & aeræ substantiæ, leniunt, emolliunt, & lubrificant, laxāt, cōcoquunt, maturant, & humectant, sine manifesta tñ calfactione. Hæc si sint mediocria optimè nutriunt. Sed immodicè pingua supernatū, abominabilia sunt, & nauseabunda, ventriculū resupina, concoctionē impediunt, flatūs & obstructions generāt. Ad hęc cibi quoq; ante q̄ edendo naturæ satisfactū sit, facietatē ad ferunt. Quod Galeni testimonio confirmat, q̄ lib. 3. de ali. fac. c. 26. ita scriptū reliquit. Pingua & lenta cibaria, statim vt lum,

pta

Salsa.

pta fuerint, celeriter implēt, & appetentiam euertūt. Præterea, qđ maius est, ꝑ pluribus deinceps diebus ipsorum esum non sustinemus. Febricitantib. ac iis ē quibus stomachus atq; hepar calidiora sunt, nō æquē vt aliis cōferunt: ipsis. n. fa-
ciē accendunt, & in flauā bile trāseunt. Reliquis uero phlegmatis generant copiam. somnolentiā pariunt, rationalemq; mentis partē reddunt hebetiorem. Carnium tñ atq; olerum cocturæ non mediocre tribuunt condimentum.

Acria.
Acria, Græcis arymeas, & uulgo acuta non solū mordent ac rodunt linguā, sed ēt penetrant, vrunt, vulcerant, aperiunt, flatus dissipant, tenuant, incidunt, separant, resoluunt, & longinquo attrahunt. Suntq; in natura tenni, in qua excedunt caliditas & siccitas, & superāt calore res amaras: Vnde calorē augent & corpus velociter inflāmant, ac sanguinē adurūt ipsumq; in bilē prius rubrā, deinde in nigram conuertunt, siccant etiam emaciāt que ac sitim faciunt. Acria autem sunt vt piper, zingiber, allium, cepa, calx, & granum Gnidum, quod *Kellershalz*. Germanicē vocamus.

Pinguis.
Salsa, Græcis almura, incidunt, tergent, tenuant, liquant, mordent, condiendo seruant, & putredine vindicant, conturbant, subuertunt uentericulum, & ad vomitum impellunt, desiccant
citra

DE CONSERVANDA

citra apertam aut caliditatē aut frigiditatem. sitim exiccant, exasperant, radendo expurgāt, & aperiūt. Plura supra cap. 52.

Acida.

Acida, Græcis ozea, vulgo acetosa, mordendo constringunt, & refrigerant, penetrant, incidunt, extenuant, diuidūt. tergent, factu liberant, perpugnant citra ex calfactionē. Suntq; in natura tenui frigida, & sicca, in qua dominatur frigiditas. Nā quæ sunt tm̄ acida sunt præcipuē frigida, vt ozalis, quæ uulgo acetosa, & Germanice *Suer amper* nominatur, quia hæc purè hunc saporem hêt. Est & species mali punici verè acida. Alia quæ dā sunt mixtæ qualitatis, vt acetum, qđ est subacre: quia etsi frigidum est, tm̄ retinet obsecutum calorem ex uini corruptione: inde fit subacre, sed tamen dominatur frigiditas. Cum n̄ exhalant aeræ partes, & reliquæ manent terrea, dilutæ aquosa tenui parte, fit Acetum sua natura frigidum. Acida sanguinis atq; rubribilis feruorem compescunt, &, vt libr. 4. Synopsis ad Eustachium filium c. 29. Oribasius attestatur, cū m̄ in ventriculo succum crassum inueniunt, eundem incidendo alium subducunt, & ob eam causam feces liquefaciunt. At si purum ventriculum inueniant, eum magis suppressunt. Corpus infrigant ac desiccant, concoctoriam hepatis facultatem debilitant. Neruis etiam ac nervosis omnibus.

nibus nocent, Appetentiam incient: quæ humores vitiosos in orificio collectos diuidunt & pellunt, & mordicatione non uidente irritant uentriculum. Ex inspidis quædam magis nutriunt, nepe quæ propius ad æqualitatem accedunt, quædam vero mediocriter calfaciunt, aut refrigerant: Quæ sanè si multa etiam humiditate prædita fuerint humectantius, sin uero siccitas in eis exuperet, exiccantiu ordini adscribenda ueniunt de his oib. plura Gal. in lib. de sim. med. fac. præsertim lib. 5. c. 25: Paulus lib. 7. c. 1. Aetius lib. 1. c. 1. Rhazes lib. 3. ad Alman. cap. 1. Serapion sermo 2. de temp. simp. Auicenna lib. 2. Can. trac. 1. c. 3: Meues lib. 1. Theoremata 1.

¶ De vippe. Cap. LIIII.

BIs duo Vippe facit, mundat dentes, dat acutum.

Visum: quod minus est implet, minuit quod abundat.

Hic quatuor recensentur comoda Vippe Vippe.
 pæ Primò dentes mundat. Panis n. uino imbutus diutius circa dentes morat, atq; eam ob causam materiam facilius est forculentam materiam ipsis obhaerentem absterget & consumit, q̃ vinu p se sumptu. Deinde uisum acuit. Malos enim fumos qui è ventriculo cerebrum petunt, suaque permissione spiritus visuos obscurant, reprimi: adeoque materias prauas stoma.

DE CONSERVANDA

stomacho inharētes cōquoquit, incidit,
& deorsum pellit. Tertiò cruda conco-
quit, q̄a os uentriculi leni quadā adstri-
ctione claudēs concoctoriā facultatē ro-
borat, plurimumq; alimenti corporib.
exhibet. Quartò uerò uitiosorū humo-
rū multitudinē minuit. Eos. n. concoq̄t,
incidit, exiccat & deorsū expellit, idq̄ue
maximè, si panis affatus prius, aut super
prunis exiccatus fuerit. Quin eodem ē
mō sup̄fluē cōcocta ad *συμμετρίας* reuo-
cat. Porro *Vippa* Germanicè dicitur, *een*
Vynsoppe, Gallicè, *une Soupe au uin*. De
ea Hermolaus Barbarus c. 95. lib. 5. corol-
larij in Diosc. ita scribit: Erat ueteribus
ientaculū, buccēa ex uino, qđ genus Bar-
bari, à uino & pane uippam uocans. De
quib. Athenæus lib. 1. Deiposophist. αὖ sic
ait, proi non embroma, o imeis acratif-
mō caloumen dia tō en acato brecheio
cai profiesthai p̄somous, i. matutinū e-
dulū siue ientaculū, qđ nos *ἀκρατισμὸν*
uocamus, p̄pea q̄ panis buccellæ mero
tingant. Lege de eodē Plutarch. in Sym.

¶ *De diæta.* Cap. LV.

Omnibus adſuetam iubeo ſer-
uare diætā
Quod ſic eſſe probo, ni ſit mutare
neceſſe.

Hippo-

Hippocrates testis, quoniam sequi-
tur mala pestis.

Fortior hæc mera est medicinæ, cer-
ta diætæ,

Quam si non cures fatue regis, &
male curas.

Quū primus præcipuusq; non solum
morbi cuiusvis curandi, sed sanitatis et
tuendæ scopus, ut in libro, q̄ de faciliè pa-
rabilib. inscribit, c. 28. & in p̄lagio expe-
rientia cōfirmato c. 5. & in II. de attenuā-
te victus rōne c. 1. Gale. adserit, in exacta
uictus rōne consistat: operæ præciū fuit
de ea et hic aliq̄d p̄scribi Percipitur er-
go in primis, vt seruet cōsuetæ diætæ. Per *Diætis.*
q̄ sane administratio sex rerum non na-
turaliū modò intelligenda uenit. Et ra-
tio quidē est, quod transgressio à consue-
titudine noceat nocumento magno.
Consuetudo. n. est altera natura, q̄a, ut *Cōsuetudo*
lib. 1. c. 11. rhetoricorum ad Theodecten do.
& lib. 7. c. 10. Ethicorū, & c. 2. de memo-
ria & reminiscētia, ab Aristotele scribi-
tur, consuetudo est eorum, quæ ut sepē,
siue, ut plurimū fiunt. natura eorū, quæ
vt semper. Sæpe autem & semper sunt si-
bi inuicem propinqua. Quod est ergo
diu adfuetum, in naturam ferè trāsiiit:
quemadmodum igitur naturam custo-
dire oportet, ita & consuetudinē, si lau-
dabilis

DE CONSERVANDA

dabilis fuerit. Et quemadmodū consueta cibi & potus administratio eadem ratione & aliarū rerū non naturalium obseruanda est. Vnde si quis consuetus multū laborare velit hanc consuetudinem immutare, ocioq; indulgere minusve laborare, vel aliud laboris genus adsumere, idq; alio & tpe & modo ille proculdubio multū ex hoc debilitabit. Idē intelligendum de cibo ac potu, somno & uigilia, repletionē & inanitione, & animæ accidentibus. In quibus omnibus cōsuetudinē obseruare decet, & maximē, quidē si sit laudabilis, uel ab hac non multum declinet, siue mediū ēt locū inter bonā ac malā obineat: respectu nimirū illius ad quod fieri debet permutatio. Porro quanta sit vis consuetudinis, uel inde colligas, q̄ debiles & senes consuetos labores facilius ferant, q̄ foras atque iuuenes inconsuetos, quod profecto libro 2. aphorism. 49. Hippocrates ēt hisce uerbis cōfirmat: Qui consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles & senes, non consuetis fortibus, atque iuuenibus facilius ferunt. Quod dicit, inquit Philotheus, tale est: Sunt duo, hic quidem senex, ille autem in consistenti ætate, ambo incipiunt fodere, & huius quidem seni contingit rectē fodere, illi autem qui est in consistenti ætate, non rectē, seni quidem ob consuetudinem rectē quam

UIS

VALETVDINE. 156

uis sit imbecillus, iuueni aut non rectè,
 cùm non ad suetus sit. In uniuersum. n.
 oportet cognoscere fortiores aliis fieri
 partes q̄ exercent, & hac de causa solitos
 labores facilius sustineri. Ex hoc autem
 particulari exemplo licet nobis, & de oĩ-
 bus rōcinari. Deinde uero, malā pestem, *Mutatio*
 hoc est, maximū periculū ex repentina *subitane*
 consuetae diætæ permutatione sequi, cō-
 firmat authoritate magni Hippocratis:
 nempe ex. 2. libr. de vict. rat. in mor. acu.
 aph. 21. & 22 ubi sic inquit. Atqui facile
 est hoc addiscere, q̄ simplex uictus cibi
 ac potus, ipse sibi ipsi semper similis, se-
 curior oĩno est ad sanitatē, q̄ si quis re-
 pentē ad aliū meliorē, magnā mutatio-
 nē faciat. Nā & his q̄ bis in die cibum su-
 munt, & his q̄ semel repentinæ mutatio-
 nes noxas ac ægritudines inducunt. Et
 eos sanē qui prandere nō assueti sunt, si
 pransi fuerint, statim infirmos facit hoc
 & toto corpore graues, & debiles, & pi-
 gros, &c. Aelianus quoq; ab initio lib. 5.
 de varia historia, Tachi cuiusdē exēplo,
 admodum disertē nobis significauit, q̄
 periculosa sit repentina diætæ permuta-
 tio. Tachos Aegyptius, inquit, donec
 usu est vernaculo victu, & si ugaliter ui-
 xit oĩum hominū fuit suauissimus. Post
 quam uero ad Persas uenit, & in illorū
 luxum delapsus est, cùm non posset ter-
 re insolentiam ciborum, uitā in dy-
 senteria

DE CONSERVANDA

fenteria tranſegit & luxuriam cū morte
 cōmutauit. Quāq̃ aut nō ſanis tm̃, ſed
 ægris quoq; adſueta victus ratio diligē-
 ter obſeruanda præcipiāt, haud tm̃ rarò
 iucidit eius pmutandæ neceſſitas, q̃ nī
 mirū illaudabilis exiſtit, ita ut, niſi per-
 mutetur, p̃ciōſa inde cōſequant̃ ægri-
 tudines. Talis aut̃ eorum eſt, q̃ prādium
 aut cenā prauis terminare ſolent alimē-
 tis. Eiufmodi igitur conſuetudinē neceſ-
 ſariū eſt corrigi ac pmutari, nō q̃ dē ſu-
 bitò, ſed paulatim & ordinate, oīs. n. ſu-
 bita pmutatio vehementer nocet, maxi-
 mē ſi a cōſuetio ad incōſuetum tranſitus
 fiat. Hinc eſt, q̃ in libro de natura homi-
 nis, ita ſcriptum reliquerit Hippocrates.
 Detrahendi ſunt cibi ac potus, q̃bus uti
 cōſueuerunt, idq; paulatim facere oportet.
 Nā ſi quis citò diētā permutet, peri-
 culum eſt ēt à permutatione aliquid in
 corpore nouatum iri. Quinēt laudabilē
 victus rōnem interdum mutari neceſſe
 eſt, quo, ſi q̃ neceſſitas inciderit, natura
 nō offendatur inſolentia, nouitateq; , ne
 que renuat neq; recuſet. Nā q̃ oī diētā
 ſeſe adſuefacit, minus lædīt, cū ad in-
 cōſueta tranſire cogitur. Eadem in aliis
 quoq; rebus non naturalibus ratio eſt,
 Quod Hippocratis ēt teſtimonio confir-
 metur, qui lib. 2. aph. 50. ita ſcriptum re-
 liquit. Quæ ex lōgo tpe cōſueta ſunt, etſi
 deteriora ſunt, iſuetis minus moleſtare
 ſolent.

solent. Oportet igitur ad insueta pmu-
tari. In cuius quidem sn̄æ explicatione
Philotheus inter cetera sic inquit: Cum
enim quodq; ipsorum factū sit peculiare,
minus lædit, q̄uis ex sua natura mole-
stū sit, si nondū in consuetudinē vene-
rit. Verbi causa, solitus est aliquis man-
na comedere, hic si ad bonū cibum su-
mendū conuertitur, læditur, cum ad sue-
tus non fit: aduetus est aliquis aquæ po-
tioni, si præter consuetudinē bibat vinū,
offendit, qm̄ cōsuetudo contēnit. Opor-
tet igitur ad insueta permutari, vt, si ne-
cesse sit, ea, quæ offeruntur, ferre possi-
mus. Vtentem. n. copioso nutrimento,
oportet ēt parum cibi qnq; assumere, vt
si cōtingat, ferat ēt illius vsum. Hinc est,
q̄ Cornelius Celsus lib. 1 cap. 3 in hunc
etiam modū scripserit. Nimis ociosa vi-
ta utilis non est, quia pōt incidere labo-
ris necessitas. Neq; ēt ex nimio labore
subitū ocium, neq; ex nimio ocio subi-
tus labor sine graui noxa est. Huc igitur
respiciens Hippocrates rectissimē con-
sultit, consuetudinem esse mutandā, Pro-
inde non temerē à Plutarcho in lib. de
tuenda bona valetudine, in hunc modū
scribit, Exacta illa & vehemēter ad vn-
guē, vt dici solet, obseruata vitæ rō, si-
mul & corpus formidolosum reddat, ac
periculis obnoxiiū, & animi fragili vigo-
rē. Quocirca cauere quisq; dēt, quæ ad-

*Consue-
tudo ua-
rianda.*

DE CONSERVANDA

modum lib. 4. cap. 10. ad Alman. Prudentissime Rhazes monuit, ne alicuius rei sibi consuetudinem faciat, quā deinceps ipsum obseruare necesse sit, Exēpli gratia: Si quis vno cibo consuetus sit uti, vel aliquo potu, uel oīno ab eis abstineat, vel dormire, uel moueri, vel egerere, Venerive indulgere cōsuescat: & ab aliquo istorum impetuose irritetur, maximum incurrit nocumentum, si ab eis abstinerit. Quapropter quisque corpus suum debet ita præparare, vt caloris & frigoris patiens esse possit, & ad motiones & cibaria sibi necessaria aptum reddatur, & vt somni & vigiliarum horas, atq; mansiones & domos sine læsione permutare queat. Fortassis. n. ex necessitate id ipsum qñq; facere cogetur. Poterit aut commode, si consuetudinem non obseruet ad vnguem, sed interdum ad insueta transeat. Porro quo tpe, quore modo cōsuetudo mutāda sit, copiose admodū docēt Gal. lib. 5. c. 8. & lib. 6. capit. 3. de Sanit. tuen. & lib. 8. c. 9. method. med. Conciliator differen. 98. & Hieronymus Cardanus lib. 1. tract. 6. Contradictione 2. Tercio demum loco traditur, fortiolem ac potiolem medendi metam esse, certam diætā. Quam sanē si medicus curare noluerit, ac aliā quandam, eamq; non satis cōmodam administrauerit, stultè egrū regere, ac malè curare merito dicitur.

Scien-

Sciendū est autē, apud Galenum hæc alimen-
 torum genera inueniri, copiosum,
 medium, tenue. Copiosum est sanorum
 cibis, qui nō solūm vires conseruat, sed
 et augeat. Medium ad sanos et spectat. Nā
 vires quidem cōseruat, nō tñ augeat. Te-
 nue, i. quod vires quidē comminuit, ea-
 tenus tñ vt nō exoluantur. Hoc ab auto-
 ribus in multas partes diuisum est, nēpē
 in tenuē simpliciter, in tenuē exquisitē,
 in tenuissimū citra adiectionē, & in te-
 nuissimū in extremo. Tenuē simplici-
 ter per pauca, aut ea quæ parum nutriūt
 edulia fit, cuiusmodi est prisanæ succus,
 mullā, & sorbitio ex alica. Tenuē exqui-
 sitē, ubi prisanæ succus exigua sumitur
 quantitate. Tenuissimū citra adiectionē
 per mullā aquā, siue melicratum fit so-
 lum. Tenuissimū uerò in extremo, per
 solam inediā ad iudicationē vsq; pro-
 greditur. Copiosum autē vel est, vbi tota
 prisana sumitur, vel copiosus, vbi pisces,
 oua, & ius carnum, vel copiosissimum,
 vbi caro. Medium autē horū est, ut panis
 lotus, uel placenta. Sani homines nō so-
 lūm conseruandi, sed augendi etiā sunt,
 propterea alimentum copiosum illis cō-
 petit. Qui vero ægritudine longa labo-
 rant, vires augere non debent, sed bene
 conseruare: aliter usque ad finem non
 sufficerent, propterea hi medio v. cu ci-
 bandi sunt, qui etiam sanis conuenit, in

DE CONSERVANDA

quibus vires augere non capimus, sed illas solum conseruare animo est, quas etiā in longo morbo totis viribus serua-
re studemus. Quū verò agritudo breui
terminatura est, si quarto die finire de-
beat, aliquid dare non est opus, iuxta il-
lud Hipp. 1. apho. 9. Extremis morbis
extrema exq̄ sitē remedia optima sunt.
Imò si vires sufficerent, & in septimo ter-
minatura esset, nihil penitus dādū esset
nisi post illum terminū. Hac de re plura
& cognitu nō indigna reperies apud hip-
pocrate lib. 1. aph. 4. 5. & 6. & ibidē apud
Galenum & Philotheum in comment.

De administratione dietæ. Cap. LV I.

Quale, quid, & quando, quan-
tum, quoties, vbi, recta

Debent hæc medico in victus ra-
tione notari,

Ne male conueniens ingredia-
tur iter.

Sex circumstantias medico in præscri-
benda victus ratione cōsiderandas esse,
hoc in loco tradit. Prima, quale: hoc est:
cuius qualitatē cibus exhibendus sit:
quia in calida agritudinē cibus frigi-
dus in frigida calidus, in humida siccus,
in sicca verò humidus conuenit. Corpus
in quod secundū naturā est, simile sem-
per victū postulat: quemadmodū quod
præter

præter naturā est contrarium. Siquidem
 qđ naturaliter se habet, custodire: quod
 præter naturam est, tollere oportet. Sed
 de hoc plura Galenus cum alibi sæpè, tū
 maximè in arte medicinali. cap. 86. & li-
 bro 1. c. 10. de Sanitate tuend. & lib. 8. c.
 9. metho. mēden. Secunda, quid i. cuius
 substantiæ: Athletis. n. ac rusticis, ijsque,
 qui quamlibet actionem fortem ac ue-
 hementem obeunt, cibꝯ exhibendus
 est crassus ac durus: quia facultatem con-
 coctoriam possident fortem: neq; tenuis
 substantiæ cibus, velut est caro pullorū,
 caporum, vitulorum, agnorum, hœdo-
 rum, & similium, ipsis competit: quippe
 quæ in ipsis vel adureretur, vel q̄ par est
 citius cōficeretur, ita ut sæpius ob id ci-
 bari cogerentur. Non temerè igitur in-
 quit Glossa delectabilis in l. Seruis vrbā-
 nis, in principio. ff. de leg. 3. Rustici non
 debent vri pane albo, uel pullis, aut aliis
 delicatis cibariis: sed pane grosso, casco,
 cœpis, & fabis. Porro nobilibus atque o-
 cio debitis hominib. tenuis substantiæ
 cibus magis congruit: quippe qui virtu-
 tem concoctricem habeant debiliorem,
 q̄ ut crassos cibos eiusmodi sunt salte-
 suum atq; boum carnes, & pisces sole,
 aut vento, aut fumo indurati, superare
 queāt. Pari modo & in ægitudinib. acu-
 tis tenuiore vtēdum est diætā, q̄ in chro-
 nicis. l. longis, sicuti quartanis. Tertia,

P 3 quando

DE CONSERVANDA

quando, i. quo potissimū diei tpe. cibus
adsumi debeat: in sanis. n. consuetudo
maximè obseruanda est. Vnde hoib. ma-
ne surgentibus tñ in die cibum sumentibus,
aestate quidē prandendum est ho-
ra decima, vel paulo ante, neq; differen-
dum donec appropinquet meridies, vtq; ma-
ximum æstum. imposita re soleat: Cenan-
dum hora sexta, vel paulò post. Hyeme
verò iisdē ob somni prolixitatem pran-
dendū est hora vndecima uel duodecima.
Cenādum hora septima, uel paulò post:
sed ita tñ, ne qd præter consuetudinem
fiat. Quinēt in egris cibādis tps habēda
est rō. p̄sertim in febricitantib. Siquidē
in ipsis paroxysmis, uel non multo ante
futurā accessiōē à cibis abstinendū est:
qd̄ nimirū naturā, quæ circa morbi ma-
teriā tum occupata est cib. oblatus distra-
hat, atq; adeò humores morbum efficiē-
tes adaugeat. Neq; immediatè post pa-
roxysmum cib. dandus est, quippe quem
facultas à febris intēperie deiecta nōdū
superare queat. Quapropter tādū ante
sequentis accessiōis initiū exhibendus
est, vt priusq̄ ea appropinquat decenter
in uētriculo coquāt̄ & ad inferiores par-
tes descendat. Idq; in illis potissimū ita
obseruādum, quib. uirtus adhuc satis va-
lida existit. Iis vero quib. vires prostrernū-
tur, dādus est cibus quocunq; tpe, ē in
vigore. Cuius rei testis est Gal. qui lib. 1.
aphor.

aphor. cōm. 9. ita scribit. Aliqñ in ipso ēt morbi vigore, ubi Sympt. aliquod interuenerit robur naturæ dissoluens, nutrire cogimur. Quod idem copiosius etiā monstrat lib. 10. cap. 3. & 5. metho. mede. Hęc oīa de paroxysmo Stephan. Atheniēsis in primum lib. Gal. ad Glauc. cōm 39. multo clarius in hunc modum exponit: Sciendū sanē est, naturā egere semp̄ alimento, quod basim ac sedē illius, q̄ digestum est ipsi repleat. Sed hoc ipsum alimentū præcipuē dandū est, qñ ipsum cōcoquere, ac cōficere potest. Cōcoquit autem qñ pura ac integra est, nec ē febris caliditate vexatur. Quare in interuallo dādum, i. Si. n. in accessione demus, facultas q̄ a febris intēperie deiecta est, ipsum superare nō pōt. Alimentum autē nō cōcoctum materia sit febris. Et hoc est, qđ Hippoc. lib. 1. aph. 11. ait. In accessionib. subtrahere oportet: nam addere nocuū est. Dandū igitur est alimētum interual-
lis. Sed hęc dici pñt in intermittētib. In continuis uero quid utiq; suis faceret? neq; n. in his inuenire licet remissum ac quietū tps, uerū continua est febris. Tñ in his ēt si: *μεντερεξια*, i. febris diminutio, q̄ interuallū imitat, tunc alimētum dandū est, nō qñ accedunt. Hęc ille. Plura & ad p̄sentem speculationē maximē facientia habētur apud Brudū Lusi. li. 2. cap. 9. de victu febricitantium. Quarta,

DE CONSERVANDA

Quantū. i. Citatis sumendi cibi. Quę pro
fecto in estate, vt supra c. 19. diximus mi
nuenda est: q̄ tū ob immodicas resolu
tiones calor innatus debilior existat:
Hyeme verò augēda, propterea q̄ con
coctoria facultas id t̄pis ob frigus am
bientis roboretur. Quinta quoties, in
die videlicet cibus exhibēdus sit. Est. in.
estate quā hyeme, autūno, aut vere. se
pius exhibendus, sed minori quātitate.
Pari modo facultate cōcoctoria debili
existēt, sepe, sed parua quantitate dan
dus est. Eadē verò robusta existēte, dan
dus est quidem quātitate magna, sed ra
rius. Sexta, vbi id est, quo in loco: cibus
enim neq̄ in loco frigidore, neq̄ cali
diore sumēdus est, sed temperato.

¶ De Caulē.

Cap. LVII.

IVs caulis soluit, cuius substan
tia stringit,

Vtraque quando datur, venter
laxare paratur.

Hic agitur de caulibus: per quos ni
hiliā aliud intelligendū q̄ vulgare illud
olus, q̄ *Blaucoolē* appellamus, Gal. *des*
Choux, Hisp. *Verca*, ἡράμην Grę. Latin.
verò brassica dicta: atq̄; hoc velle Mar.
discrete licet, q̄ xeniorū lib. eos caules
per nitrata q̄ virides conseruari ait:

Ne tibi pallentes moneant fastidia caules

Nitrata viridis brassica fiat aqua.

Re.

Recensentur aut hoc loco tres ipsorū facultates: quarū prima quidē est, decoctum eorum, & maximē primæ ebullitionis, uentris soluēdi uim obtinere: In folijs nanq; & exteriorin, partib. nitro-
sa quædā & absterforia inest qualitas, q̄ sanē, cum debiliter admodum inhæ-
reat, modica elixatio in aquam facile deponit, eique potentiam adiicit purga-
toriā. Atq; hinc adeo fit, ut ius primæ de-
coctionis alium excellentius q̄ secunde deiciat. Nitrosa. n. illa & absterforia
qualitas exquisitè per primam segregatur, atq; in aquā deponitur. Secūda est,
corpus ipsum siue substantiā cōi siccan-
tium rōne uentrē sistere magis, quā ad
deiciendū incitare, quia purgatoria po-
tentia per decoctionem aufertur, & re-
linquitur substantia terrena sicca, quæ
sumpta uentrem adstringit, idq; multo
magis si nō bis duntaxat, sed ter aut qua-
ter aquā effuderis. Nam quantō exquisi-
tius in aquā succum suū deposuerit, tan-
tō & illi quidē maiorem purgandi uim
adiacet, & reliquā sui substantiā, quæ ue-
lut oleris ipsius caro est, restringentem
efficiet. Eadē est ratio in beata, atq; adeo
in oībus fermē quibus sapor aut acris,
aut nitrosus, aut salsus inest. Quippe &
lenticula ipsa, tamen si satis magnam ab-
stringēdi potentiā gustu referi, in eius-
modi quid sortitā est. Nā & huius deco-

P s ctum,

DE CONSERVANDA

Stū, uentris soluendi uim obtinet. Verū hic succus ē. si degustes, perspicuā mīsturā representat, tanq̃ si nitroso austerrum quid cōmisceas. Sed & conchularū *Cōcula* maris, cæterorūque ferè ostrearū succus *Ostra* planè falsus est, tū uentrem soluēdi uim obtinet. Quis eorum caro uentrem reprimat. Tertia est utrunq; nemp̃ decoctū atq; substantiā simul uentris subductionē efficere. cū. n. uires suas, ita retineant, abstergere ē, & intestina ad expulsionē irritare, & consentaneum est. Lege hac de re plura apud Gal. lib. 3. de simpl. medic. fac. c. 14 & lib. 1. cap. 3. & 25. & lib. 2. c. 44. de alim. facul. proditum quoq; est. Brassicam naturalī quadā facultate uino aduersari, & curare temulentia: Vnde querit Aristoteles. 1. Sec. proble. 17.

Brassica Quid est cur brassica fedit crapulam?
temulen- Nonnulli respondent, hoc euehire solitum,
tiam cu- quod ex usu eius sumi eleuetur admodum
ras. crassi, qui cum uini uapores increascent, ad cerebrū ascendere ē prohibent. Aristoteles in aliam adsignat causam, nēpe quod quicquid humores uinosos undique & omni ex corporis parte ad se in alium trahit, & corpus refrigerat, tollat crapulā. Brassica autē est hmōr. Ergo brassica curat crapulā, Minor probatur, quia per succū eius humores, qui uinosi erudiq; tenentur, è toto corpore detrahuntur. Ipsa uerò substantia frigida, styptica,

ptica, ac terrea, suprà in vētriculo remanēs corpus refrigerat, quò fit, vt tenues humores ad vesicam labant. Cū igitur humor vtrinq; educatur, corpusq; refrigeretur, rectè per cōsequens a crapula liberatur. Euenit adhēc, vt cū humores deorsum se trahunt atq; excernunt, flatum ēt secum deducāt: qui, si per vñ liceat in caput se effērens grauitatē creat, & crapulā: sin aut deorsum se vertit, corpusq; ob causam prēdictā refrigeratum est, dolor crapulæ oīs tollitur, Quin & ipsa brassicę folia, quēadmodū lib. 2. de cōpos. med. local. c. 1. Galenus attestatur, calida macerata, capitiq; circumposita ac obligata, naturaliter ebrietati resistunt. Porro brassica, q̄ edendo est calfacit & siccāt primo abscessu. Præuū & melancholicū succum procreat. Aestiuā tñ peior est quā hybernā. Oculorum aciem hebetat, vñde Grēcis etiā *κράμ. βη* dicta censet, quasi *κράμ. βλη*, qđ pupillas oculorū quas illi *κράας* vocant, obtundat hebetetq;. Somnium per contraria insomnia interturbat. Stomachū male habet, parumq; nutrit: at si cū pingui cerne coquat, plurimū noxę atq; vitij amittit. Urinā ac menses ciet, & lumbricos interficit. Succus eius cum melle sumptus magnificè defectiones vocis iuuat; & si vulnerib. imponat, ea glutinat dolosa malignaq; vlcera, & indurata

P, 6 inflam-

DE CONSERVANDA

Inflamationes sanat. Plura Dioscor. lib. 2. cap. 146. Plin. lib. 20. c. 8. Galenus locis supra citatis. Simeon Setbi in Synagmate. Rhazes lib. 3 c. 18. ad Alman. & Auicenna. 2. Cano. capite. 142.

¶ De Malua. Caput LVIII.

Dixerunt malua veteres, quod molliat aluum.

Huius radices rasae solvunt tibi faeces.

Vuluam mouerunt, & fluxum saepe dederunt.

Hic agitur de facultatibus maluae. Et primo quodem versu, qui ex lib. 2. cap. 36. Aemilij Macri huc adscitus est, veteribus Latinis malua ab emollienda aluo sic dicta esse, tradit. Cuius sane rei testis est M. Varro, qui malua quasi molua, quod aluum molliat, dicta esse contendit: quod propter quae clysteribus infusa, vel in cibo accepta, ventrem facile moueat. Quinetiam Graecis *μαλαχμ*, ab emollienda aluo, nomen traxit. Siquidem ipsis *μαλαττειν* mollire significat. Antiqui enim ea in acetarijs cum lactuca ab subducendam aluum utebantur. Vnde Martialis lib. 10. Epigrammaton.

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas attulit, & varias, quas habet hortus operas.

Et ali-

Et alibi.

Vtere lactucis, & mollibus utere maluis.

Cæterum hoc olus facillè subducitur, non modò propter humiditatem, uerum etiam propter genuinam uiscositate[m], & potissimū qñ quis cū oleo q̃ ga-
ro copiosam ipsam sumpserit. Atq; ob id inter quatuor etiā emollientia, quorum decocto in clysterib. ad induratarū
fœcum educationem passim, utimur, primum locum sibi uendicauit. Porro duplex malua est: Vna quidem florib. sanguineis, altera uerò candidis, & in hac quàm illa maior emolliendi uis inest.

Secundo deinde uersu innuitur, radices maluæ rasas, fœcibus educendis esse accommodas, & maximè q̃d si inde, pinde atq; è radicib. mercurialis, *Βαλάνος*, id est, glandes, sine suppositoria fiant.

Tertio demum uersu, Maluam menses cire dicitur, quod & ipsum sanè ob manifestam humectandi facultatem, ac genuinum ientorem præstat. In sessione nāque uerum emollit, ita ut uenæ eius ab acri sanguinem pròptius fundatur. Quinetiā menses puocare certo se experimento didicisse Platearius adferit. Folia maluæ trita cum foliis salicis, omnibus emplastris cōmodiora sunt. Nam & inflādari nō sinunt, & sanguinem sistūt, & recēs vulnus cicatrice includunt. Sed & luxatis ac contusis medentur.

Ph4-

DE CONSERVANDA

Phalangiorū quoque & reptiliū plagas curant folia eiusdē, si cepas & porrū trueris, eisq; miscueris, ac imposueris. Si quis uerò syluestris malū succo cū oleo illinat, à uespis & apibus non pungetur, sed & q̄ puuctus iā est, succo opē sentit, & folia malū contusa & imposita similiter percussū ab illis sanāt. Similiter autē curat malua illita, lichanas, & occulta feminarum uitia. Succus uerò eius auribus instillatus dolorē aurīū sedat. Cum melle acceptus thoracē pulmonemq; iuuat, & raucā uocē lenit, hepaticos sanat, & comitiali apphenso resipiscere facit, Eodē modo & nephreticis & ischiadicis auxiliat. At uerò decoctū ipsius potatū, difficultatē emittendi urinā emendat, lapides cōterit, somnū cōciliet, facilemq; partum præstat. Prodest et̄ erosionibus vesicæ, & intestinorum, vuluæ, sedisque clystere infusum. Malua illita inflammationes lenit, eaq̄, quæ indurata sunt, emollit. Plura Dioscorides lib. 2. c. 111. Plin. lib. 20. c. 21. Gal. lib. 7. de simpl. me. facult. c. 95. & lib. 2. de alt. fac. c. 42. Constantinus Cæsar lib. 12. de agricultura c. 12. & Simcon Sethi in Syntagmate.

¶ De Mentha. Cap. LIX.

Mentitur mentha, si sit depellere lentha.

Ventris

Ventris lumbricos, stomachi vermesque nocuos.

Menthā eo noīe non esse dignandam, nisi alui etiā lumbricos & stomachi vermes enecandi atque expellendi facultatē obtineat, hoc loco adserit. Amarū. n. quiddā in se habet & acerbū, & amaro quidē, non secus atq; absinthū, lumbricos interficit: acerbitate verò si cum oxycrato bibat, recentes sanguinis refectiones reprimat. Exhibendū aut decoctum eius, uelut absinthij quoque, & non substantia. Est. n. ut si q̄ alia herba, tenuium partiu, gustu acris & facultate calida, ex tertio nimirū ordine excalfacientiu, & secundo siccantiu. Quare medicamento potius q̄ alimento ipsa utimur. Hepar enim frigidum & uentriculum iuuat, corroborat & stomachum, & concoctionem facit, sedat quoq; singultum, & uomitum phlegmaticum atq; sanguineū. Prodest quoque ad cordis morsus, & apertionem suscitāt. Mediocriter itē ad Venerem excitat, ad quod oībus accidit, quæ humiditatem semicoctā & flatuosam continent. Aperitque iecinoris ac splenis obstructions. Verum hac uesci ad satietatem non oportet, qm sanguinem extenuat, & serosum facit, & ipsum in flauam bilem permutat: inde efficit, ut sanguis, qui maximè est tenuium partium,

DE CONSERVANDA

tiūm, diseutiat, & crassus ac melācho-
licus relinquitur, atq; ideo oportet
biliosos ab ea abstinere. Contrita cum
sale & morsui rabiosi canis imposita,
medicamentum fit salubre. Arida uerò
trita, & post cibum sumpta, ad cōcoctio-
nem facit, & lienosos, iuuat. Cum uino
pota difficulter parienti succurrit. Fe-
runt etiam quod mansa lippienti im-
posita, fiat remedium: quodque eius deco-
ctum absorptum, confestim sanguinem
ē faucibus eiicientes sanat. Coire lac, dē-
farique in caseum non patitur, si folia
portionib. lactis immergantur. In sum-
ma stomacho utilis est, & in condimen-
tis peculiarem gratiā habet. Huius semē
uentrem purgat, & pulmonem lēdit.
Plura Diosc. lib. 3. c. 35. Plin. lib. 20. c. 14.
Galen. lib. 6. de simpl. med. facul. ca. 139.
Simeon Sethi in Syntag. & Auiceuna. 2.
cano. cap. 495.

De Salvia. Cap. LX.

Cvr moriatur homo, cui salvia
crescit in horto

Contra uim mortis non est medi-
camen in hortis.

Salvia confortat neruos, manuum-
que tremorem

Tollit, & eius ope febris acut. fu-
git.

Salvia

Salvia, castoriumque, lauendula,
primula ueris.

Nasturt. Athanas. hæc sanat paraly-
tica membra.

Salvia saluatrix naturæ concilia-
trix.

Permagnā esse utilitatē Saluię hoc lo-
co tradit: Ac primo q̄ dem uersu per mo-
dum dubii q̄ritur, q̄ fiat, ut hō moriāt,
q̄a salvia crescit in hortos ad q̄ ita r̄nde-
tur sc̄do uersu. Quāq̄ medicina in hor-
tis reperiāt, q̄ corporis putrefactioni re-
sistat, humiditatemq̄; custodiat natura-
lē, ne citius q̄ par est dissipet, nulla t̄n in-
uenitur, q̄ moriendi necessitatē ē medio
tollat. Et hoc est, quod Aui. 3. 1. c. singula
ri ait: Ars quidem sanitatis tuendæ nos
a morte securos non facit, neq; corpus à
foris incidentib. nocumētis munit, neq;
unumquodq; corpus ad ultimam vitæ
longitudinem, quæ est secundum homi-
nē absolutē, perducit. Sed de duab. rebus
securitatē præbet; Putrefactionem. n. pe-
nitus excludit, & humiditatē defendit
naturalem, ne iusto citius resoluatur.

SECVNDO loco tres referuntur, sal-
uię effectū: ac primo quidem, quod
neruos roboret. Siquidem manifestē
calfacit, & leniter adstringit, humo-
rum igitur copiam, qua nerui impedi-

DE CONSERVANDA

ti relaxabantur, exiccat, refrigeratosque recalcit. Deinde, q̄ manuū tremorem tollat: Nam quicquid neruo roborat ac calcit, tremorē etiā tollit. Tremor. n. ex nervorum imbecillitate & frigiditate potissimū accidit. Atq; hanc sanē ob causam senes nōnulli & anus decrepiti cibis ac potibus suis folia saluię impone re solent. Tertio q̄ acutā remoueat febre: cuius hanc adsignaueris causam, nempe qđ humores exiccet, adeoq; putrefactionē q̄ acuta febris magna ex parte comitatur, impediat. Porro saluia tēperamento est euidenter excalfaciēte & exiccante, atq; eā ob rem per se in victus salubris rōne nō temerē vsurpanda. Attamen cūm nervos excellenter roboret, dupliciter ea hoīes in sanitatis tutela vti consueuerunt. Aut. n. inde parant *Saluiatū* *vinum.* *ba'umata* i. inrinctus, quemadmodum ostendimus supra c. 22. appetentiam ita reuocantes ei, cui vētriculus crudis, incōcoctis, ac prauis humorib. repletus fuerit. Aut uinū ex ea etiā conficiūt. Saluiatum ipsis appellatū, q̄ in mensę principia potissimū expetit. Hoc cū sibi qualitatē quandā a saluia calidā simul ac adstringentē, aromaticāq; & exiccantem adsciscat, tremulis, paralyticis, & epilepticis mirē conferre putandū est: præsertim si post purgationē ex epoto medicamento modicē sumatur. Quin & ventriculum,

culū, cerebrū, nervos ac reliquas quoq;
 corporis partes præ humiditate laxas,
 exiccat ac roborat, idq; per hyemē maxi-
 me, valet contra renū, vesicā, & laterum
 dolores, reiectiones sanguinis, tussim, ru-
 pta, & uulsa. Difficili vring auxiliatur, &
 suppressos menses proritat, sed immode-
 ratius, quocirca grauidis nō nisi cū timo-
 re exhibendū est, q̄ppe q̄ partus faciliē e-
 necet, & abortus faciat. Vaporosum est
 admodū, facileq; caput ferit, & citō ine-
 briat, quare caput debile habentibus, q̄-
 busque plurimum molestię catarrhus
 exhibet, ab ipso in roborando vētriculo
 cauendū est: ne, dū uni parti auxilium q̄-
 runt, reliquas offendant. Imō uerō nec
 alias immoderatus eo vtēdū est, neq; ad
 depellendā sitim, neq; ad deferendum p̄-
 miscendumve cibū: q̄ppe q̄ uniuersum
 ita cibū ad extremā prōptissimē calidita-
 tē ac siccitatē perduceret. Primum. n. p̄ se
 calidū & siccum est vinū, deinde verō &
 salua sat strenuē excalfacit, desiccātq;
 & tenuiū est partiū: quare quod inde sit
 uinum, & immodicā haud dubiē calidi-
 tatem ac siccitatē inclinabit. atq; ob id
 sanitatis tutelæ minus conuenit: vt qđ
 ingestum cibum præmaturē atq; antē p̄-
 fectam eius concoctionem ē vētriculo
 ac hepate ad cerebrū faciliē & nervos de-
 ferret, obstructionēq; oīs putredinis ma-
 trē in humano corpore excitaret. Plura

de hoc

DE CONSERVANDA

de hoc Magninus cap. 21. par. 3. regimi-
nis sanitatis, & Ioan. Michael Sauonaro-
la, in maiori prac. trac. 2. capi. 4. rubr. 13.
Duplex porro saluia passim i hortis spe-
ctatur: Vna magnis, latis, & asperis foliis
quæ Germanis *groote oft breede Saue* dñ:
Altera uerò foliis minoribus, cōtractio-
ribus, & leuioribus, quam iidem *Gleyn*
oft edel Saue vocāt. Græci, quod ipsa her-
ba retorrída sem p & exucca appareat, cō-
muni vtranq; appellatione nūcuparunt
elelisacon, quòd quasi in tabem, uel si-
derationem redacta videatur.

Saluia.

TERTIO loco sex enumerantur me-
dicamenta simplicia paralusei curandæ
accōmfodatissima, nempe saluia, Casto-
riū, Lauēdula, Primula veris, Nasturtiū,
& Athanasia. Hæc nāq; oīa proprietate
quadā mēbra paralytica curāt ac sanant,
De saluia q̄ dē ex modo dictis satis con-
stat: q̄ ppe q̄ genuina caliditate & siccita-
te sua pituitosum humorē, quo nerui
obstructi resoluebantur, facile cōsumat,
adeoq; neruis ipsis robur addat: Casto-
riū calfacit siccātq; cū extenuandi uirib-
eximiis, q̄ bus p̄ter alias aētiōes ēt ner-
uorū, q̄ ex copia humorū malè hñt, affe-
ctibus, nēpē tremori, stupori, cōuulsioni
& paralyfi, congruit, & refrigeratos faci-
le calfacit, & extrinsecus applicatum, &
potui datū, idq; ita, ut nullum aliā offen-
dat particulā, ēt si mediocriter febris af-
fligat,

Castoriū

fligat, quēadmodū ī veterinis & catapho-
 ris, sed & mēsisbus retentis proficit, & se-
 cūdas expellit. lūuat ēr, si q̄s suffitū eius
 in prunis impositi in inspiratione hauriat,
 maximē affectus in pulmone aut capite
 cōsistētes. Frigidē quoq; surditati, & au-
 rib. ob crassos flatus lentosq; spūs dolen-
 tibus p̄clarē opitulāt, ad lentis magnitu-
 dinē cū oleo nardinō infusum. Oleum
 p̄terea castorij non minus cōtra frigidos
 nernorū & iūcturarū affectus oēs vales,
 q̄ castoriū ipsū p̄fertim si post materiæ
 euacuationē applicet, residuū. n. consu-
 mit, neruos roborat, paralyti, cōuulsio-
 ni, ac tetano medet̄, & acerrimos rigo-
 res & frigora febriū, si spina dorsi eo li-
 niat, sedat. Porro Castoriū tēsticulus est
 aialis ancipitis vitę qđ κα'σ'αρα a Gręcis,
 a Latinis Fiber, a Germanis verō een Be-
 uen. Gallis, vne Bieuere appellāt. De quo
 Diosc. lib. 2. c. 23. Plin. lib. 8. c. 30. & lib.
 32. c. 3. Gal. lib. 11. ca. 11. de simpl. med.
 facul. Pau. lib. 7. & Auia. 2. cano. c. 125.
 Lauendula ex calfacit & exiecat ordine
 secūdo cōpleto vel tertio inchoante, vi-
 ribus a nardo Celtica nō longē recedē-
 tibus. Confert oībus cerebri agnitudinī
 bus a frigido pueniētib. cōuulsis, resolu-
 tisq; auxiliāt vētriculū roborat, & iecur
 ab itarctu liberat, q̄n & obstructos lie-
 nes iuuat, vterū calfacit, & mēses & scēas
 educit. Primula veris calida est, & sic-
 ca.

Lauan-
 dula.

Primu-
 la veris.

camer.

DE CONSERVANDA

*Nastur-
tium.*

*Athana-
sia.*

ea neruos roborat, conuulsioni tremori
apoplexiæ, paralyfi, cæterisq; neruorum
atq; articulorum uitiiis frigidis & humi-
dis auxiliat. atque inde arthritica etiã à
nonnullis, & herba paralyfis appellatur.
Primula veris aut dñ, q̃ i. vero inchoan-
te mox erūdat, Germanicè *Stuettelbloemē*
Gallicè *Bouillon*. Hispanicè *Gordolobo*.
Per nasturtium Sisymbrium aquaticū
hic intelligit, quod riguis gaudet, & in
fontium riuis discurrētibus comite Scio
nascit, foliis primo exortu rotundis, cū
verò adoluerint, erucæ modo dissectis
odore ac sapore satiuo nasturtio proximi-
mus, atq; ob id cardaminh à nonnullis,
idest, nasturtium nominat, Germanicè
Kersse. Gallicè *Cresson alenois*. Hispanicè
Mastuerco. Ea herba cum sicca est tertii
est ordinis exalfaciētium. & desiccā-
tium: cum humida & visidis, sc̃ti: cras-
sos & pituitosos humores extenuant, in-
cidit & resoluit: qua ratione neruos à
phlegmate purgat, paralyfisq; causam
aufert. Atq; hinc sanè præcipiunt medi-
ci, vt in quadragenaria illa Ecclesiæ absti-
nentia, p̃p phlegmaticos cibos qui per
id tps mandi solent, nasturtia quoq; sub
inde exhibeant, Athanasia, tanacetum
etiã vocat, & Germanicè *Bynoet*. Galle.
Armoysse. Hisp. *Arcemesia*, q̃ filicis ferē ef-
figie in aquarum ripis nascatur, vel alio
noīe *Vormeruyt*, q̃ lumbricos ē uentre
pellat,

pellat, siue foris imposita siue intrò in corpus assumpta. Ea parchenii spēs quæ dā existit, purgandiq; phlegmatis facultate p̄dita est, nervos caliditate sua exiccat, lūbricos, & materiā, vñ illi generant ex uētre pellit. Plurimū igitur, Galli p̄t̄ mis sanctum post Pascha dieb. athanasia cum ouis frixa ad phlegmatis per ieiuniū quadragenariū ex esu pisciū collecti educationē vñt, ne. s. indelumbri in corporib. aptis ac p̄paratis generent. Recentiores ēt vñt ad uentriculi & alui flatus discutiēdos: itē ad frangendos renū calculos, & ad ciendā urinā. Vltimo tandē uersu tradit, Saluiā sic dici, q̄ ad multa sit salutaris, p̄cipuē ad fēcūditatē.

De ruta. Cap. LXI.

Nobilitas rutæ hæc, quod lumina reddat acuta,

Ma. li. 1.

Cap. 12.

Auxilio rutæ uir quippe uidebis acute.

Cruda comesta recens oculos caligine purgat.

Ruta uiridis minuit Venerem, mulieribus addit.

Ruta facit castum, dat lumen, Et ingerit astum.

Et cocta ruta facit de pulicibus loca ruta.

Quatuor